

ЕРЁНҒОҚ ЎСИМЛИГИ ҲОСИЛИНИНГ ШИФОБАХШ ХУСУСИЯТЛАРИ, УНИ ИСТЕЪМОЛ ҚИЛИШГА ТАЙЁРЛАШ

Аннотация. Мақолада ерёнғоқ ўсимлигининг биоэкологик ривожланиш хусусиятлари, қўлланиладиган агротехник тадбирлар, истеъмол учун тайёрлаш баён этилган.

Калит сўзлар: Дуккакдошлар, уруғ, шифобахшлик, ёғли, ҳосил, вегетация даври, қайта ишлаш, витаминлар.

Ерёнғоқнинг уруғи таркибида 48–53% гача мой ва 26–28% протеин мавжуд бўлиб, 37% гача оқсиллар, тритерпин сапонинлар, гликозид, арахидозид, лейкоделфенидил, бетаин, холин, 17% глобулинлар, 17% гача глютаминлар, 21% гача крахмал, 7,5% гача қандлар, аминокислоталар, шунингдек В, Е витаминлар, пантотенат кислота ва бошқа моддалар мавжуд (Атабаева, 2000; Аманов в.б. 2010; 2016). Шу боис дунёда бу неъматга бўлган талаб жуда катта.

Тадқиқотчилар ёрёнғоқ уруғи камқонликни даволашда, тайёрланган эмульсияси меъда ва ичак касалликларида, мағзи геморрагик диатезни даволашда қўлланилишини баён этишган.

Ерёнғоқ ўсимлигидан олинадиган ҳосилни тўла таъминлаш учун агротехник тадбирларни такомиллаштириш билан бирга мевасини инсон истеъмол қилиши учун тайёрлаш ва қайта ишлаш усуллари қўллаш бугунги кундаги долзарб масала ҳисобланади.

Натижалар: Ерёнғоқ ўсимлигидан кутилган ҳосилни олиш учун уруғини экишдан мевасини йиғиб олишгача бўлган даврда агротехник тадбирларни тўғри ва мақбул шароитларда қўллаш талаб этилади. Экиш муддатлари апрель ойидан бошланиб, май ойининг биринчи ўн кунлигига қадар давом эттирилиши, гектарига навларига боғлиқ ҳолда 7,5–11 кг уруғ сарфланиб, экиш схемаси 70×10 ва 70×15 см бўлиши зарур.

Ўсимликдан олинадиган маҳсулотнинг сифатли бўлиши кўчатлари тўла ўсиб чиққандан кейин қўлланиладиган агротехник тадбирлар ва мевани йиғиб олишдаги усулларнинг сифатига боғлиқдир.

Дала тупроғидаги озуқа элементлари ҳисобга олинмасдан меъеридан ортиқ азотли ўғит берилганда ҳосилдорлик ошгани билан илдизда азотобактерияларнинг тўпланиши кескин камайиши кузатилади. Сув муддатидан олдин, керагидан ортиқча берилган далада ўсимлиكنинг барглари сарғайиб, мева тугиши кечикиб, ҳосил паст бўлади. Ҳосил муддатидан олдин йиғилганда мева таркибидаги ёғ, оқсил моддалари пасаядиган бўлса, муддат кечиктирилганда гинофор мўрт бўлиб қолиши оқибатида ҳосилнинг бир қисми тупроқ остида қолиб кетиши кузатилган.

Экилаётган ерёнғоқ навларидан инсон талаб этадиган сифатли мева олиш учун ўғит бериш, суғориш тадбирларини тўғри қўллаш, ҳосилни иссиқ ва қуруқ кунларда, жумладан сентябрнинг охири октябрнинг бошида тўла йиғиб олиш талаб этилади.

Ҳосил 70–75% етилган даладаги ўсимликлар пояси меваси билан йиғиштирилиб, мева поядан ажратилмаган ҳолда бир неча кун тупроқ устида қуритилганда, уруғ таркибидаги намлик камайиб, гинофоралар қуриб, истеъмол қилинадиган мева осон ажратиблиб олинади. Мева намлиги 35–60% ҳолатига келтирилганларини шабада айланадиган жойларда, 8–10 см қалинликда ёйиб қуритиш ва вақт-вақти билан жойида аралаштириб меъерига етгандан сўнг сақлаш ва қайта ишлашга тавсия этиш лозим.

Ушбу усулда тайёрланган мевалар одатда қовуриш ёки қайнатишдан сўнг, тўла тозаланиб истеъмол қилишга берилади. Бирламчи қайта ишланган мевалар ёғ олиш учун охириги қайта ишлаш цехига жўнатилади. Ўсимлик озуқа учун қўлланиладиган ноёб тур ҳисобланиб, уруғи ва ёғи қандолатчилик маҳсулотлари (холва, конфет) ишлаб чиқаришда, асосан уруғидан хушбўй таъмли ўсимлик мойи олиниб, турли мақсадлар учун фойдаланилади. Поялари майдаланиб, илиқ сувда ивителиди ва кепакка аралаштирилиб ёки силос тайёрланиб чорва моллари учун тўйимли озуқа ва шифобахш ем-ҳашак сифатида ишлатилади.

Хулоса: Республикамиз шароитида ерёнғоқдан юқори сифатли ва мўл-қўл ҳосил етиштириш учун тўла имкониятлар мавжуд. Навларини тўғри танлаб, уруғ экишдан ҳосилни йиғиб олишгача бўлган агротехник тадбирларни тўғри қўллаш, вегетация даврида зарар келтирадиган касаллик ва зараркунандаларга қарши кураш тадбирларини мақбул шароит, вақт ва усулларда олиб бориш талаб этилади.

Бундан кейинги талаб, ерёнғоқ ҳосилини тўла пишган фазасида иссиқ ва қуруқ кунларда йиғиб олиш тадбирларини тўғри ташкиллаштириш ва дастлабки, охириги қайта ишлаш технологиясини такомиллашган усуллари қўллаш талаб этилади.

Г.П.САЛИЛАЕВА,
ТошДАУ магистранти.

АДАБИЁТЛАР:

1. Аманова М., Бўриев Х., Рустамов А. //Ерёнғоқ экиннинг уруғчилиги бўйича тавсиянома. Тошкент. 2010. 16. б.
2. Аманова М., Рустамов А, Алланазарова Л., Худойкулов Ж., Ерёнғоқ экинни етиштириш агротехникаси бўйича тавсиянома. Тошкент. 2016. 13.б.
3. Атабаева Х.Н. Умаров З. Ўсимликунослик. Ўқув қўлланма. Тошкент. «Ўзбекистон миллий энциклопедия». 2004. 145-149 б.